

Nr 376.

Av fru **Alm** och fru **Sjöström-Bengtsson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 335 föreslås vissa smärre ändringar av processuell karaktär i den äktenskapslagstiftning, som tillämpats i stort sett oförändrad sedan 1 januari 1921. De i propositionen föreslagna förändringarna, som alla innebära en anpassning av bestämmelserna om rättegången i äktenskapsrättsliga mål efter föreskrifterna i nya rättegångsbalken eller äro på annat sätt betingade av processreformen, syfta uppenbarligen till att åstadkomma en större smidighet i handläggningen av äktenskapsmål. Enligt under-tecknades mening är det ytterst befogat, att man slår in på en sådan väg. Den nuvarande äktenskapslagstiftningen är nämligen i åtskilliga avseenden så kategorisk, att en snäv tolkning av lagens bokstav ofta lägger ett enligt nutida uppfattning obehörigt tvång på individen. Inte minst gäller detta de kapitel i giftermålsbalken, i vilka de mångahanda bestämmelserna om upplösning av äktenskap ingå. Kungl. Maj:ts föreliggande förslag till ändring av vissa delar av giftermålsbalken inbegriper också ett par ändringsförslag på den punkten. Till 14 kapitlets tredje paragraf, som handlar om medlare i äktenskapstvister och en dyliks åligganden, föreslås sålunda ett tillägg, så lydande: »Om vad makarna vid medlingen i förtroende meddelat har medlaren att iakttaga tystnad och han må ej höras som vittne därom.» En bestämmelse om tystnadsplikt för medlare är ett av de önskemål som framförts i samband med kraven på en översyn av hela giftermålsbalken — inte att fatta så, att medlarna nu skulle missbruka det förtroende, som visas dem, men ett önskemål med hänsyn till samhällets intresse av en effektivare medlarinstitution. Medlarnas möjligheter att vinna sina klienters tillit ökar givetvis i och med att det blir allmänt bekant att medlaren inte äger rätt att yppa något av det man anförtrot honom, och en större öppenhet och förtrolighet i samspråket mellan medlaren och hans klienter kan måhända bidra till att överbygga motsättningar mellan makar, som dessa tidigare funnit oöverkomliga. Fråga är då, om man inte bör taga steget fullt ut och göra tystnadsplikten ovillkorlig. Undertecknade vilja uttala sig härför. Vad i den föreslagna lagbestämmelsen säges om »i förtroende meddelat» kommer nämligen alltid att kunna bli föremål för olika tolkningar och detta bidra till att konservera den känsla av otrygghet och olust, som nu kommer mången, vars make eller maka tagit initiativ till skilsmässa, att vägra inställa sig hos medlaren. Särskilt gäller väl detta på mindre orter, där alla

känna alla och medlaren kan vara en av de tongivande i klientens umgängeskretsar. Att medlaren ofta är identisk med prästen i församlingen och att möjlighet att vända sig till en konfessionslös medlare i regel saknas, är också en nackdel, som motionärerna inte vilja underlåta att påpeka i detta sammanhang. I kapitel 14 § 2 stadgas nu, hur det skall förfaras, om »kommun beslutit att inom kommunen skola utses medlare...» Någon skyldighet för kommun finns f. n. inte att utse en kommunal medlare, som de allt flera, som med rätt eller orätt frukta att mötas av en moraliserande inställning hos själsörjaren-medlaren, kunna vända sig till. Undertecknade anse för sin del, att det i lag borde fastslås, att en av kommunen utsedd medlare skall finnas att tillgå inom varje kommun för dem, som önska anlita en konfessionslös medlare. Motionärerna äro medvetna om att detta önskemål inte kan tillgodoses omedelbart och i sammanhang med föreliggande proposition, men vilja begagna tillfället att fästa riksdagens uppmärksamhet på saken och — med hänvisning även till de övriga önskemål om ändringar i giftermålsbalken, som vi i det följande vilja framhålla — på behovet av en allmän översyn av nämnda giftermålsbalk.

Att frågan om en lämplig medlarinstitution har en icke obetydlig räckvidd framgår därunder, att enligt 1945 års offentliga statistik inte mindre än 10,19 % av alla äktenskap upplösts genom äktenskapsskillnad och att närmare 82 % av alla äktenskapsskillnader föregås av hemskillnad och medling — år 1945 7 654 stycken. Att dessa äktenskapsskillnader, hur beklagliga de än äro som samhällelig företeelse, må kunna ordnas med minsta möjliga personliga lidanden för parterna och deras barn, bör naturligtvis lagstiftningen vara inriktad på. Så är dock knappast fallet nu. Principen att äktenskapet, som i och för sig är en privat, frivillig överenskommelse mellan ett par människor, icke skall kunna tvångsvis upprätthållas, om endera parten bestämt yrkar på att bli fri, borde vara grundläggande för en human äktenskapslagstiftning i ett samhälle, som berömmar sig av att det sätter människovärdet högt. §§ 2 (stycke 2) och 4 i 11 kapitlet giftermålsbalken äro emellertid så avfattade, att en gift person, vars make eller maka vägrar skilsmässa, av domstolen kan nekas sådan, om »med hänsyn till hans förhållande eller andra särskilda omständigheter äktenskapet finnes skäligen icke böra på hans talan upplösas», respektive om det »ändock skäligen kan fordras att han fortsätter samlevnaden». Såframt inte »en djup och varaktig söndring» vitsordas av båda parterna, skall rätten nu enligt lagen sörja för fullständig utredning och äger för detta ändamål införskaffa erforderlig bevisning. Fordringarna på sådan bevisning äro ofta sådana, att väluppfostrade människor, som hållit sina äktenskapliga uppgörelser inför lyckta dörrar och utan vittnen och för vilka söndringen många gånger består i en djupare väsensskillnad, som inte behöver taga sig uttryck i några öppna tvistigheter, kunna förvägras skilsmässa, om det faller den ena parten in att förneka söndringen och vittnen saknas. Många segslitna rätte-

gångar och motbjudande provokationer för att få vittnen till osämjan har detta fört med sig. Enligt principen att ett frivilligt ingånget äktenskapligt förbund aldrig borde tvångsvis hållas samman, när parterna blivit oense, böra enligt undertecknades mening vidkommande bestämmelser i giftermålsbalken omarbetas och avfattas så, att domstolarna direkt uppfordras till en liberal tillämpning.

Ett oberättigat tvång på individen innebära likaledes flera av de bestämmelser som hänföra sig till hustrus rättsställning inom äktenskapet och vid skilsmässa. Exempelvis äro våra svenska bestämmelser om hur gift kvinna förlorar sitt medborgarskap vid giftermål med utländsk man och bosättning i dennes hemland ett utslag av den föräldrade principen »kvinnan följ manns stånd och villkor». De ha senast under krigsåren lett till många personliga tragedier. En obehörig inskränkning i kvinnas medborgarrätt är också bestämmelserna om förmynderskap för barn i äktenskap, vilket förmynderskap alltid tillkommer fadern. Den gifta modern är icke och får icke vara förmyndare för sina egna barn, churu intet hinder föreligger för att göra henne till överförmyndare för andras barn. Det naturliga vore väl, att båda föräldrarna vore förmyndare med lika skyldigheter och rättigheter.

Även en del av de bestämmelser, som reglera hustrus ekonomiska intressen inom äktenskapet, respektive vid dess upplösning, äro nu otillfredsställande och skulle behöva en översyn. Tillämpningen av bestämmelsen om hustrus rätt till hushållspengar »i lämpliga poster» skulle således behöva kringgärdas med mera uttryckliga garantier. Det är sedan länge ett allmänt önskemål. Säkert kunde man finna på en lämpligare anordning än den lagen nu anvisar, nämligen att man må vända sig till medlaren vid tvister om hushållspengar. En hushållsnämnd med budgetexpertis vore sannolikt en bättre instans för makar, som inte kunna komma överens i dylika ting. Önskvärt är också, att alla slutliga domar i skilsmässomål i vad de avse underhållsbidrag borde, oberoende av parts begäran, omedelbart kunna verkställas. För en kvinna, som t. ex. haft underhåll under hemskillnadstiden och även tillerkänts sådant i äktenskaps-skillnadsutslaget, kan det nu bli ett långvarigt avbrott i underhållet, om mannen överklagar äktenskapsskillnadsutslaget blott i fråga om underhållet. Vidare kan erinras om att frånskild makas rätt till familjepension efter mannens död nu är beroende av om hon eller hennes advokat i skilsmässomålet tänker på att särskilt begära domstolens förordnande på att maken skall vara berättigad till familjepension. Okunnighet om detta har föranlett många orättvisor — en kvinna kan efter kanske ett 30-årigt äktenskap bli utan all rätt till pension efter en frånskild make, som gift om sig strax före sin död med en yngre kvinna, som i stället får hela pensionen.

Den »nya äktenskapslagen», som redan blivit 25 år gammal, och därmed sammanhängande annan lagstiftning rymma alltså en hel del bestämmelser, som enligt undertecknades mening skulle fordra en revision, så att man finge fram

en bättre överensstämmelse än nu mellan lagen och den levande rättsuppfattningen bland folket. En översyn över hela giftermålsbalken borde snarast anförtros särskilda sakkunniga. De i propositionen 335 föreslagna lagändringarna, som i och för sig äro väl befogade, utgöra endast ett lappverk.

Undertecknade motionärer hemställa därför om beaktande av ovan framförda synpunkter och yrka i anslutning till föreliggande proposition,

att utskottet måtte föreslå riksdagen, att medlares i äktenskapstvister tystnadsplikt blir ovillkorlig och undantagslös.

Stockholm den 23 oktober 1946.

Ulla Alm.

Anna Sjöström-Bengtsson.